
Observații privind relațiile dintre curtea episcopului de la Alba Iulia și districtul Bistrița în jurul anului 1500

Mihai KOVÁCS

Documentarist,
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca,
TRANS.SCRIPT – Centrul de Diplomatică
și Paleografie Documentară Medievală
mihai.kovacs@ubbcluj.ro

Rezumat

Articolul de față propune o reconstituire a legăturilor complexe dintre episcopatul latin al Transilvaniei și elita districtului Bistrița în jumătatea de secol din jurul anului 1500, prin analiza unor surse inedite, prea puțin valorificate în cercetările precedente de istorie ecleziastică. Materialul investigat relevă o colaborare instituțională normală, reciproc avantajoasă, în diverse chestiuni, precum hirotonirea preoților, consacrarea spațiilor liturgice, confirmarea parohilor, colectarea taxelor datorate bisericii, întărirea testamentelor, soluționarea disputelor ce intrau sub incidența dreptului canonic, apărarea hotarelor regatului sau gestionarea relațiilor cu alți actori politici. Pe de altă parte, încercările episcopilor de a nesocoti dreptul de patronat al comunităților bistrițene sau de a înăspri regimul fiscal au întâmpinat o rezistență hotărâtă, susținută adesea și de ceilalți membri ai „universității spirituale” săsești. Totuși, aceste conflicte, care au reprezentat o constantă a Evului Mediu transilvănean, nu s-au agravat în perioada studiată și nu păreau să indice triumful iminent al Reformei în districtul Bistrița.

Cuvinte cheie: Autoritate episcopală, district, decanat, parohie, drept de patronat.

Observations Concerning the Relationship Between the Episcopal Court of Alba Iulia and the Bistrița District Around 1500

Abstract

The present paper focuses on the complex ties between the episcopal court of Alba Iulia and the elite of the Bistrița district in the half of century around 1500, based on several unpublished sources, rarely used by previous scholarship. These records highlight a collaboration between the episcopate and the local elite in various aspects, such as the ordination of priests, consecration of liturgical spaces, confirmation of parish priests, collection of church taxes, reinforcement of wills, resolution

of disputes under canon law, defense of the kingdom boundaries, and management of relations with other political actors. On the other hand, attempts by the bishops to disregard the right of patronage owned by local communities or to increase the taxation were met with firm resistance, often supported by other members of the Saxon “spiritual university”. However, these conflicts, which were rather often in medieval Transylvania, did not worsen during the analyzed period and did not seem to indicate the imminent triumph of the Reformation in the Bistrița district.

Keywords: Episcopal authority, district, deanery, parish, right of patronage.

Introducere

Relația conflictuală cu ierarhia bisericească latină a fost văzută multă vreme ca una dintre principalele cauze ale adoptării Reformei în cadrul comunităților germane din Transilvania¹. Cercetările din ultimele două decenii au nuanțat această imagine, prezentând numeroase situații în care episcopii Transilvaniei au colaborat cu autoritățile săsești, atât în secolele XIII-XIV, cât și în deceniile care au precedat răspândirea credinței luterane². Istoriografia privitoare la relațiile dintre elita săsească și ierarhii de la Alba Iulia se bazează, însă, aproape exclusiv pe sursele privitoare la sudul Transilvaniei, astfel, zestrea documentară a Bistriței medievale nu a fost încă valorificată din această perspectivă.

Principalul scop al prezentului articolul este să surprindă diversele aspecte ale relației dintre instituția episcopală latină din Transilvania și districtul Bistrița în intervalul 1472–1527. În această perioadă, mult mai bogată în surse decât veacurile anterioare, în fruntea episcopatului transilvănean s-au succedat opt prelați: Gabriele Rangone (1472–1476), Ladislau Geréb (1476–1501), Dominic Kálmáncsehi (1501–1503), Nicolae Bacskai (1503–1504), Sigismund Thurzó (1504–1506), Francisc Perényi (1508–1512), Francisc Várdai (1513–1524) și Ioan Gosztonyi (1524–1527)³. Din perspectiva Bistriței, deceniile din jurul anului 1500 au reprezentat o epocă de înflorire, marcată de proiecte edilitare ambițioase, precum ridicarea fortificațiilor de piatră ale orașului și construirea turnului bisericii parohiale, susținute de veniturile consistente pe care le-a generat recent dobânditul ținut al Rodnei⁴.

Este bine cunoscut faptul că Reforma a fost adoptată oficial la Bistrița abia în cel de-al cincilea deceniu al secolului al XVI-lea⁵, însă literatura de specialitate privitoare la perioada

1 Fabritius 1875b, pp. 26–28; Teutsch 1921, p. 42; Reinerth 1979, pp. 1–26.

2 Dincă 2017, pp. 240–286; Kovács 2019, pp. 36–44.

3 Pentru arhontologia episcopilor, vicarilor, sufraganiilor și provizoriilor vezi C. Tóth 2017, pp. 60–68.

4 Dahinten 1988, pp. 66–71.

5 Dahinten 1988, p. 85.